

Rudolfinská Praha v detailech Sadelerova prospektu (3)

Kostel sv. Václava a Hrádek Václava IV.



V zadním plánu je vidět průhled na Dobytčí trh (Karlovo náměstí). Číslem 104 je označen kostel sv. Václava, ještě s románskou věží. Ve středním plánu je dále poměrně věrohodně vyobrazen Hrádek Václava IV. Dobře lze rozeznat zeď s cimbuřím a další části opevnění, torzo palácové stavby a zejména robustní šestipatrovou věž s vysokou dlátovou střechou. Hrádek byl v té době evidentně opuštěný, objekty byly částečně bez střech. Kostel i Hrádek byly proporcčně výrazně nadsazené a to asi trojnásobně. Bez jisté perspektivní nadsázky by se na vedutě téměř neuplatnily. Navíc kostel byl zjevně nakreslen z jiného úhlu než Hrádek – byl částečně natočen k severu, aby byl znázorněn i presbytář. Hrádek s vodorovnými hranami zdíva má poněkud výše položený úběžník než kostel, jako by byl zakreslen z vyššího stanoviště. Celý výjev umocňuje plasticky vyšrafovaná Břežská skála a členitý břeh Vltavy, zaplněný početnou stafáží. Postavy lidí i zvířat jsou v zájmu čitelnosti zobrazeny asi pětikrát větší, než by byly v reálném zobrazení.

Rudolfinská Praha v detailech Sadelerova prospektu (3)

Třetí zastavení na naší pomyslné procházce Prahou začátku 17. století je věnováno zajímavé končině, situované jižně od Dobytčího trhu (Karlova náměstí). Již dávno před založením Nového Města Pražského se v těchto místech nacházela osada Zderaz, patřící prastarému řádu křižovníků s červeným křížem – Strážců Božího hrobu Jeruzalémského. Areál kláštera, včetně původního farního kostela sv. Petra a Pavla, se nacházel na pozemku, zastavěném v 19. století objekty vysoké technické školy (dnes ČVUT). Původní románská stavba kostela sv. Václava založená roku 1181, byla zbudována jako jednoduchá, s půlkruhovou apsidou a poměrně mohutnou hranatou věží (zvonici). Nedaleko kostelíka vyvěral ze skály pramen zvaný Pučka (či Bučka). Dle legendy pramen odkryl svým parožím jelen, kterého zde lovil údajně sám sv. Václav. Vzhledem k léčivým účinkům pramene zde byla posléze zřízena lázeň, kterou koupili křižovníci v roce 1324 a přestavěli na špitál.

Po založení Nového Města splynula osada Zderaz s novou zástavbou a dnes ji připomíná pouze název ulice Na Zderaze. Na sklonku 14. století lokalitu obohatil král Václav IV., který zde nechal vybudovat menší opevněný areál, zvaný později Hrádek Václava IV.

Hrádek na Zderaze stál na skalní terase, tzv. Břežské skále, lemuující pravý břeh Vltavy. Byl odhadem asi 17 metrů nad hladinou řeky, tedy v bezpečné poloze proti povodním a v tehdejší zástavbě tvořil jistě pozoruhodnou dominantu, před-sunutá mohutná věž mohla dosahovat výšky až 50 metrů.

Pozici na skalnaté terase dobře ukazuje i výřez z rytiny, který zároveň dokládá, že podél kostela neprocházela tehdy přímo cesta z náměstí až k řece (jako dnešní Resslova), ale spojnice z Dobytčího trhu zde uhýbala na sever přes malé náměstíčko. Hrádek doplňovala ještě rozsáhlá zahrada, obehnaná zdi s cimbuřím a osázená patrně aromatickými bylinami.

Roku 1623 kostel sv. Václava se zvonicí, hřbitovem, školou a Hrádkem získali do svého majetku bosí augustiniáni, kteří celý areál přestavěli. Velkou věž z části odbourali, románská věž byla zbořena roku 1643.

Po zrušení řádu na konci 18. století byl opuštěný klášter poskytnut vojenskému eráru a přestavěn na tzv. Svatováclavskou trestnici. Ta zanikla v rámci asanace Zderazu koncem 19. století, včetně částí původního gotického hradu, který v ní byl zřejmě do jisté míry zachován. Blízko likvidace byl i zchátralý kostel sv. Václava, který málem podlehl budování nové komunikace, spojující Karlovo náměstí s novým nábrežím. Rekonstrukce kostela, započatá roku 1904 z iniciativy J. Hlávky, byla dokončena roku 1929 díky Československé církvi, která objekt vykoupila roku 1926.



Velmi zajímavé srovnání různého zpracování stejného tématu poskytuje, v případě Hrádku Václava IV., výřez z nejstaršího známého pohledu na Prahu, tedy z ilustrace z Liber cronicarum od Hartmanna Schedela otištěné v roce 1493. Pohled na Prahu je zde zpracován z Vyšehradu a nese jasné stopy jak starobylé techniky dřevorezu, tak výtvarné a perspektivní stylizace, charakteristické pro pozdně gotické zpracování městských vedut. Na publikovaném výřezu tvoří hlavní dominantu vysoká sedlová střecha kostela Emauzského opatství, vlevo od ní vidíme menší sakrální objekt, což by mohl být kostel sv. Václava a ještě dále vlevo je velmi pravděpodobně zobrazena (ve značně nadsazeném měřítku k celé scénérii) velká věž Hrádku, včetně dalšího stavení a ohradní zdi s cimbuřím. Dominantní pozice věže, zakreslené téměř nad břehem Vltavy, odpovídá i líčení dobových kronik. Zajímavé je, že ve středním plánu je poměrně věrohodně zakresleno i sedm oblouků Karlova mostu.

Průvodní text, předlohy a ilustrace provedl Ondřej Šefců.

Pro skenování byla použita veřejně dostupná reprodukce: Filip VAN DEN BOSCHE / Johann WECHTER / Egidius SADELER: Velký prospekt Prahy z r. 1606. 2 listy (1. levá polovina prospektu, 2. pravá polovina prospektu, každý list 33 x 93,5 cm), tisk Severografia 5, Děčín, vydal Odeon, Praha 1973. Detail z Schedelovy kroniky: repro archiv autora z knihy Zdeňka WIRTHA: Praha v obraze pěti století. Praha 1934.